

ANALIZA EKONOMSKIH EFEKATA PAKETA OPORAVKA – OD POLITIČKIH OBEĆANJA DO DRŽAVNIH MERA

Autor: Institut za razvojnu politiku (INDEP)

Program: Demokratska uprava

Objavljeno: jul 2022.

Nalazi, stavovi i preporuke izneti u ovom izveštaju ne odražavaju nužno stavove Balkanskog fonda za demokratiju, Nemačkog Maršalovog fonda Sjedinjenih Američkih Država, USAID-a ili Vlade SAD-a.

Sadržaj

Spisak skraćenica	4
Uvod	5
Metodologija	7
Opšti pregled Paketa ekonomskog oporavka	8
Mera 1 - Podrška zapošljavanju	11
Mera 2 - Oživljavanje ekonomije i proizvodnje	16
Mera 3 – Podrška porodici	20
Mera 4 – Podrška javnosti	23
Mera 5 - Ulaganje u infrastrukturu i životnu sredinu	25
Zaključak	26
Preporuke	27

Spisak skraćenica

AZRK – Agencija za zapošljavanje Republike Kosovo

INDEP – Institut za razvojnu politiku

IT – Informacione tehnologije

KBO – Kosovski biro osiguravača

KEK – Kosovska elektroenergetska korporacija

KFKJ – Kosovski fond za kreditno jemstvo

MFRT – Ministarstvo finansija, rada i transfera

MIPT – Ministarstvo industrije, preduzetništva i trgovine

MKOS – Ministarstvo kulture, omladine i sporta

MONTI – Ministarstvo obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija

MP – Ministarstvo privrede

MZ – Ministarstvo zdravlja

PEO – Paket ekonomskog oporavka

PUK – Poreska uprava Kosova

STEM NAUKE – Nauka, tehnologija, inženjerstvo i matematika

Uvod

Iako su negativni efekti pandemije KOVIDA-19, u vreme zaključavanja u drugom kvartalu 2020. godine imali veliki uticaj na privredu Kosova, i dan danas primećuje se dugoročni uticaj u različitim ekonomskim aspektima. Kao odgovor na ekonomski uticaj pandemije KOVIDA-19, Vlada Kosova je preduzela niz mera, koje su prvobitno bile ad-hoc prirode, koje su nakon konsolidovanja radnji preobraćene u paket preporoda, a zatim u paket ekonomskog oporavka, čiji je cilj bio da kosovsku privredu vrati na kolosek razvoja i prevazilaženja stagnacije, posebno u sektorima koji su najviše pogođeni pandemijom KOVIDA-19. Paket ekonomskog oporavka (PEO) koji je usvojen jula 2021. godine usredsređen je na to da odgovori na negativan uticaj KOVIDA-19 na zapošljavanje i proizvodnju, a osmišljen je kao paket investicija u javnom sektoru i na polju infrastrukture. Sa vrednošću od 420 miliona evra, paket je podeljen na 5 glavnih mera, podeljenih u posebne pod-mere koje se, godinu dana nakon usvajanja paketa, još uvek nalaze u primeni. Sem podrške zapošljavanju, oživljavanju privrede i proizvodnje, kao i podrške porodicama i javnom sektoru, Vlada Kosova je takođe iskoristila ovaj paket da podstakne zeleni oporavak, predviđajući ulaganja u infrastrukturu i životnu sredinu.

Iako je u krizu izazvanu pandemijom KOVIDA-19 Kosovo ušlo sa ekonomskom stabilnošću i rastom od oko 4% godišnje, ono je pretrpelo značajan ekonomski pad tokom 2020. godine za oko -5.3%, beležeći realnu stopu rasta bruto domaćeg proizvoda (BDP) od preko 10% u 2021. godini.¹ Ovaj ekonomski oporavak, uglavnom zasnovan na povećanju potrošnje, stvorio je pozitivan zamajac u kosovskoj privredi. Prema Svetskoj banci, povećanje državnih transfera i potrošnje od 38% i povećanje doznaka od 15% značajno su uticali na ublažavanje ekonomske kontrakcije kao posledica KOVIDA-19.² S druge strane, tržište rada, koje je bilo u nezadovoljavajućem stanju i pre pandemije KOVIDA-19, pogoršalo se tokom krize. Prema podacima OECD-a, ekonomskom krizom izazvanom pandemijom najviše su pogođeni radnici koji rade na nestabilnim poslovima i oko 35% zaposlenih koji rade u neformalnom sektoru.³

Obustava pravila o budžetskom deficitu za 2020. godinu rezultirala je povećanjem budžetskog deficita na skoro 7,6% BDP-a, iako su javne investicije pale za više od 28%, a javna potrošnja se povećala za 18,6%. Smanjenje poreskih prihoda smanjilo je javne prihode za 9%. Ukupna državna potrošnja kao odgovor na pandemiju dostigla je oko 4.4% BDP-a, uz dodatnih 0.9% potrošenih na upravljanje pandemijom i 3.5% na socijalnu zaštitu, zapošljavanje i snažnu podršku (Svetska banka, 2020).

Institut za razvojnu politiku (INDEP), u okviru projekta „Oporavak za održivost“, čiju realizaciju podržavaju Balkanski fond za demokratiju (BTD) i USAID, je analizirao i propratio proces primene Paketa ekonomskog oporavka, u periodičnim fazama. Proces analize i praćenja se vrši na različite načine, kroz izveštaje o posmatranju i infografike. Ovaj izveštaj, zapravo je treći po redu, i ujedno poslednji izveštaj o praćenju primene Paketa ekonomskog oporavka. Treći izveštaj

¹ Centralna banka Kosova, Makroekonomski pokazatelji, pristupljeno jula 2022: <https://bqk-kos.org/eag/sq/>

² Svetska banka, Zeleni oporavak, pristupljeno na: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/36402/Greening-the-Recovery.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

³ OECD, Multidimenzionalna analiza Kosova,

o praćenju je usredsređen na podatke dobijene od Ministarstva finansija, Ministarstva obrazovanja, Poreske uprave Kosova, Kosovskog biroa osiguravača, Fonda za kreditno jemstvo i drugih odgovornih institucija.

Treći izveštaj o praćenju realizovan je kroz praćenje Paketa ekonomskog oporavka, a sastavljen je praćenjem perioda primene mera iz Paketa oporavka. Generalno, proces praćenja obuhvata objavljivanje biltena kojih je do sada bilo 7, ukupno 12 informativnih infografika, 3 podkasta i 2 diskusije uživo sa važnim akterima, a u svima njima je analiziran Paket oporavka i aktuelna situacija kada je reč o pandemiji KOVIDA-19. Sve ove aktivnosti imaju za cilj da informišu građane o merama pomoći predviđenim Paketom i njegovoj primeni. Ove aktivnosti Instituta za razvojnu politiku (INDEP) nastoje da povećaju transparentnost i odgovornost, a istovremeno da obaveste građane o merama i pogodnostima koje imaju od Paketa ekonomskog oporavka.

Metodologija

Izrada ovog izveštaja se zasniva na mešovitoj metodologiji, koja počiva na kvantitativnoj analizi ekonomskog uticaja paketa ekonomskog oporavka, ali i na korišćenju kvalitativnih metoda za procenu uticaja, mimo kvantitativne analize.

Kvantitativna metoda istraživanja je korišćena za analizu glavnih ekonomskih pokazatelja i podataka koje su objavile kosovske institucije, kao način za merenje brojčanog uticaja Paketa ekonomskog oporavka. Izveštaji i dokumenti koje su objavile kosovske institucije i druge relevantne institucije su konsultovani i korišćeni u kvalitativnoj analizi ekonomskog uticaja paketa.

Glavni ekonomski pokazatelji analizirani su na osnovu podataka koje su objavile relevantne institucije. Međutim, s obzirom na nivo neslaganja između podataka glavnih institucija, za osnovu su korišćeni podaci Agencije za statistiku Kosova (ASK), kao ključne institucije za prikupljanje i objavljivanje podataka. Pored ASK-a, za potrebe ovog istraživanja, uzeti su u obzir podaci i analize Centralne banke Kosova (CBK), Poreske uprave Kosova (PUK), Agencije za privredne registre Kosova (APRK), Ministarstva finansija, rada i transfera (MFRT) i Ministarstva industrije, preduzetništva i trgovine (MIPT).

Važno je napomenuti da nedostatak prikupljanja i objavljivanja određenih podataka, posebno podataka o tržištu rada i zapošljavanju, kao i podataka iz ankete o porodičnom budžetu, čini nemogućim da se sprovede posebna analiza i procena uticaja Paketa ekonomskog oporavka u dve mere, tj. podrške pri zapošljavanju i porodične podrške. Agencija za statistiku Kosova objavila je podatke o zapošljavanju samo do prvog kvartala 2021. godine, onemogućavajući tim putem poređenje podataka o zapošljavanju.

Opšti pregled Paketa ekonomskog oporavka

Prva mera Paketa oporavka imala je za cilj da pruži podršku zapošljavanju. Za prvu pod-meru 1.1, Vraćanje na posao onih koji su ostali bez posla tokom pandemije, subvencionisane su zarade, do 50% bruto mesečne zarade, u trajanju od 3 meseca. Ova mera je primenjena u potpunosti i nakon prijema zahteva izvršene su isplate svim podnosiocima zahteva koji su ispunili kriterijume. Vlada je u 2022. godini izdvojila 1 milion evra za nastavak primene ove mere, ali i mera 1.2 i 1.3.

Druga pod-mera ovog Paketa, 1.2 Podrška formalizovanim zaposlenima, tokom primene je motivisala poslodavce da prijave radnike, imajući u vidu da im je ponuđena mogućnost povraćaja novca u zamenu. Pod-mere 1.2 i 1.3, Podrška zapošljavanju žena, sprovedene su u saradnji sa Poreskom upravom Kosova. Subvencijama izdvojenim za sprovođenje ovih pod-mera, do juna ove godine planirano je da se pruži dovoljno vremena za podršku neformalnim zaposlenima kao i ženama na radnom mestu.

Šema zagarantovanog zapošljavanja mladih je pod-mera 1.4 Paketa, a u okviru ove šeme realizovan je projekat koji je predviđao zapošljavanje 170 diplomaca, ali su na kraju samo njih 63 ostvarili koristi od istog. Korisnici ove šeme su zaposleni u centrima za socijalni rad (CSR), Penzionoj službi, staračkim domovima, centrima za osobe sa invaliditetom i NVO-ima licenciranim u datim opštinama. Drugi projekat, koji se nalazi u početnim fazama primene „Veštine za tržište rada – Fit for Job“, sufinansira GIZ i ima za cilj da zaposli 300 mladih.

U okviru pod-mere 1.5, Obuka i zapošljavanje u IT, podržani su maturanti zainteresovani za oblast IT i studentkinje iz oblasti nauke, tehnologije, inženjerstva i matematike (STEM). Koristili je ostvarilo 943 maturanata, koji su izabrani kako bi pohađali kurseve obuke na polju IT. Dok je finansijska podrška ponuđena broju od 552 devojke u STEM naukama. Planirano je da se pod-mera 1.6, Podrška zapošljavanju osoba sa invaliditetom, realizuje u saradnji sa nevladinim organizacijama, kroz obuku na radnom mestu. Pod-mera je počela sa primenom i otvoreno je prijavljivanje za NVO, međutim još uvek nije počela faza obuke.

Oživljavanje privrede i proizvodnje druga je mera Paketa oporavka i ima za cilj da odgovori na probleme uzrokovane pandemijom KOVIDA-19 po privredu zemlje. Pod-mera 2.1, subvencionisanje investicionih kredita, imala je za cilj da podstakne ulaganja u proizvodna preduzeća. Primena mere nije bila potpuna, imajući u vidu da je prijavljivanje za finansijske kredite ostalo otvoreno do juna 2022. godine. Pod-mera 2.4, Podrška izvozu, predstavljena je zajedno sa merom 2.1, jer je imala za cilj da podrži proizvodna preduzeća subvencijama za izgradnju kapaciteta za pronalaženje novih tržišta. Ova pod-mera još nije primenjena, imajući u vidu da je i dalje u prvoj fazi stavljanja u funkciju.

Pod-mera 2.2 predviđa podršku privrednim subjektima za pristup finansijama. Za ovu pod-meru su izdvojena finansijska sredstva, međutim njena primena još uvek nije krenula. Pod-mera 2.3, Ulaganja u IT i inovacije, i 2.6, Oporavak ugostiteljstva i zatvorenih privrednih subjekata, još uvek nije realizovana. S druge strane, za pod-meru 2.5 Revitalizacija sela kroz poljoprivredu i agroturizam, su izdvojena finansijska sredstva i počela je primena.

Treća mera Paketa oporavka usmerena je na društvene oblasti u kojima je pandemija KOVIDA-19 imala negativan efekat. Mera podrške porodici podeljena je na osam pod-mera za različite socijalne kategorije. Pod-mera 3.1, Podrška porodicama koje su izgubile glavu porodice, primenjena je u potpunosti, time što je porodicama koje su izgubile glavu porodice ponuđena finansijska podrška. Pod-mere 3.2, Podrška penzionerima i porodicama korisnicima socijalne pomoći, i 3.5, Isplata za nezaposlene porodilje, pretočene su u trajne politike.

Za pod-meru 3.3, Reforma šeme socijalne pomoći, do sada je samo potpisan sporazum o finansiranju „Projekta reforme šeme socijalne pomoći na Kosovu“ između MFRT-a i Svetske banke. „Vaučeri za nabavku hrane za socijalno ugrožene porodice“ je pod-mera 3.4 koja je realizovana u saradnji sa nevladinim organizacijama koje pružaju socijalne usluge. Pod-mera 3.6 imala je za cilj da podrži porodičnu likvidnost, time što je Vlada subvencionisala građane Kosova sa 10% potrošačkih kredita, do iznosa od 10.000 evra. Bilo je 3.396 podnosilaca zahteva koji su ostvarili koristi od ove mere, ali se očekuje da će se ova pod-mera nastaviti sa primenom subvencionisanjem ostalih podnosilaca zahteva.

Podršku u prevazilaženju energetske krize, planiranu pod-merom 3.7, realizovaće MP koje će iz budžetskih sredstava KEK-u preneti 20 miliona evra za subvencionisanje uvoza električne energije. Sa druge strane, povećanje državnih rezervi u okviru pod-mere 3.8 biće realizovano u koordinaciji između MIPT i MFRT.

Četvrta mera paketa, Podrška javnosti, uticala je na izazove iz različitih sfera života na Kosovu, kao što su obrazovanje, zdravstvo, kultura i bezbednost. Pod-mera 4.1, Podrška zdravstvu, počela je sa primenom 2021. godine pružanjem finansijske podrške od 10% bruto zarade za zdravstveno osoblje u javnom sektoru, međutim nema podataka o nastavku primene ove pod-mere u 2022. godini. Za podršku obrazovanju predviđenu pod-merom 4.2, osim što su izdvojena sredstva, ne postoje zvanični podaci o njenoj realizaciji.

Za podršku kulturi i sportu iz pod-mere 4.3 izdvojena su sredstva koja se planiraju uložiti u zaštitu kulturnog nasleđa, sporta i podršku mladima. MKOS je bio prilično aktivan u ovim oblastima i može se proceniti da je pod-mera u potpunosti primenjena. Kao deo pod-mere 4.4 koja ima za cilj podršku bezbednosti, MFRT je otvorio službeni bankovan račun za prijem doprinosa građana RKS i dijaspore, u vidu priloga uplaćenih u Bezbednosni fond.

Podrška dijaspori predviđena je pod-merom 4.5, gde je Vlada Kosova prvobitno smanjila troškove granične polise za ljude iz dijaspore koji dolaze na Kosovo, dok od januara 2022. građani Kosova sa stranim registarskim tablicama, nakon što uplate potpun iznos polise na šalterima Kosovskog biroa osiguravača, mogu da se prijave za nadoknadu iste na onlajn platformi e-Kosova. Što se tiče podrške javnim preduzećima, Vlada Kosova je kroz pod-meru 4.6 izdvojila sredstva kako bi javnim preduzećima dala mogućnost da se zadužuju bez kamate, kako bi izmirili svoje finansijske obaveze.

Peta mera Paketa oporavka je mera od posebnog značaja, imajući u vidu da je usmerena na globalni izazov klimatskih promena. Vlada Kosova je izdvojila sredstva za ovu meru, ali sa praktične tačke gledišta, njena primena još nije počela.

Ocena mera iz Paketa ekonomskog oporavka - kroz odnosne pokazatelje

Mera 1 - Podrška zapošljavanju

Prva mera Paketa ekonomskog oporavka, za koju je izdvojeno ukupno 50 miliona evra, imala je za cilj da podrži tražioce posla i zaposlenje, kao način da se svede na minimum negativan uticaj pandemije KOVIDA-19, ali i da posluži u otvaranju novih radnih mesta, a pre svega formalizacije zapošljavanja. Tržište rada na Kosovu, čak i pre pandemije KOVIDA-19, bilo je nejednako, otkrivajući nejednakosti između žena i muškaraca, etničkih grupa, ali i ostavljajući mlade na marginama tržišta rada. Posledično, Paket ekonomskog oporavka

imao je za cilj da ovom merom utiče na smanjenje ovih nejednakosti. Osim toga, kako su ljudi zaposleni na neodrživim poslovima i u neformalnom sektoru u znatno većoj meri pogođeni gubitkom posla, podrška ponovnom zapošljavanju onih koji su izgubili posao tokom pandemije imala je za cilj da ublaži rast nejednakosti.

Pod-mere predviđene merom Podrške zapošljavanju u okviru Paketa ekonomskog oporavka slede.

1. Vraćanje na posao onih koji su izgubili posao tokom pandemije - vrednosti od 10 miliona evra.
  - Ova pod-mera je realizovana subvencionisanjem zarade, u tromesečnom periodu, u iznosu od 170 € mesečno, svih onih koji su ostali bez posla u periodu mart 2020 - april 2021. godine.
2. Podrška formalizovanim zaposlenima - vrednosti od 10 miliona evra
  - Ovom pod-merom predviđena je podrška novozaposlenima, koji u prethodna tri meseca nisu bili formalno zaposleni, uplatom penzijskih doprinosa u iznosu od 10% njihove zarade, u periodu do 12 meseci.
3. Podrška zapošljavanju žena – vrednosti od 5 miliona evra
  - Ova pod-mera ima za cilj da odgovori na rodne nejednakosti na tržištu rada, subvencionisanjem 50% zarade (do maksimalnih 150 evra mesečno) u tromesečnom periodu, za sve žene koje nisu bile zaposlene u poslednja tri meseca. Po isteku tromesečnog perioda, zaposlene žene koje su ostvarile koristi od ove mere, nastaviće da dobijaju podršku shodno pod-meri 1.2, uplatom penzijskih doprinosa
4. Šema zagarantovanog zapošljavanja mladih – vrednosti od 10 miliona evra
  - Ova pod-mera ima za cilj da odgovori na nepovoljan položaj u zapošljavanju, sa kojim se susreću mladi ljudi. Prema ovoj meri, šema zagarantovanog zapošljavanja mladih od 18 do 24 godine predviđa subvencionisanje minimalne zarade za sve mlade ovog uzrasta koji se zaposle na prvom poslu.

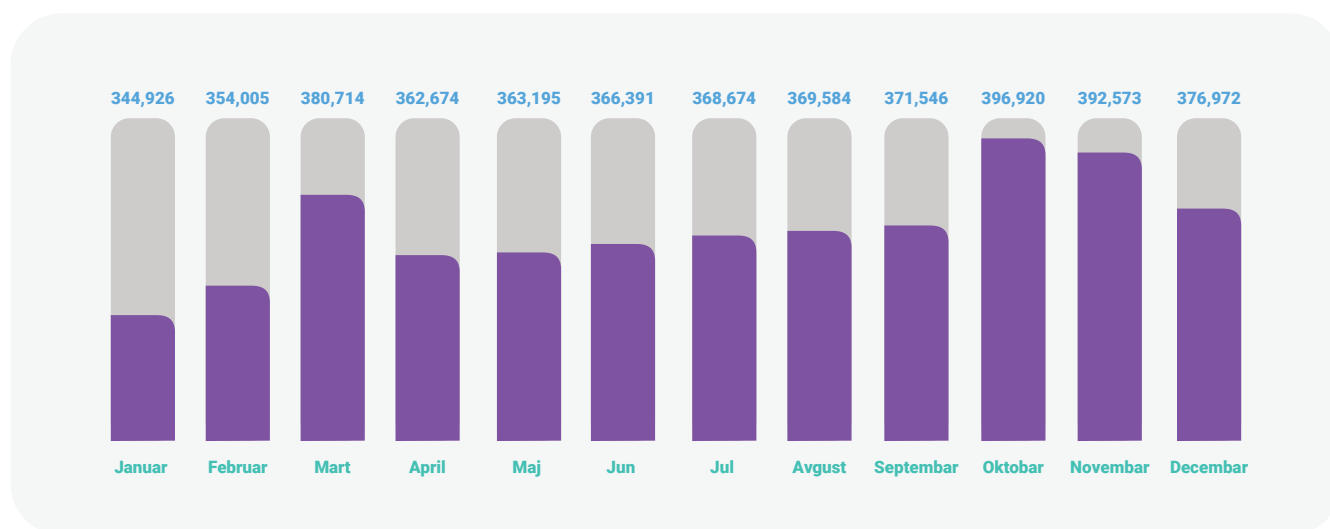
5. Obuka i zapošljavanje u IT – vrednosti od 5 miliona evra
  - KOva pod-mera nastoji da odgovori na jaz u veštinama na tržištu rada obezbeđivanjem vaučera za obuku na polju informacionih tehnologija i pružanjem podrške pri zapošljavanju u prva tri meseca svima koji uspešno završe obuku.
6. Podrška zapošljavanju osoba sa invaliditetom - vrednosti od 5 miliona evra
  - U cilju rešavanja nejednakosti na tržištu rada i pružanja jednakih mogućnosti za osobe sa invaliditetom, ovom pod-merom je predviđeno subvencionisanje 50% zarade (do maksimalnih 150€ mesečno), u prvih 6 meseci radnog odnosa osoba sa invaliditetom.
7. Šema grantova za zanatlije
  - Ova pod-mera ima za cilj da omogući samozapošljavanje svih onih koji su spremni da steknu nove veštine, za koje će biti sertifikovani. Vrednost ovih grantova dostiže iznos do 3.000 evra, izdvojenih za kupovinu opreme i pokretanje biznisa.

Ostajući verna političkim obećanjima da će podržati zapošljavanje, Vlada Kosova je osmislila prvu meru Paketa ekonomskog oporavka za ublažavanje negativnog uticaja pandemije KOVIDA-19 na zapošljavanje i rešavanje nedostataka na tržištu rada. Sastavljanjem mera usmerenih na određene grupe, kao što su žene, mladi i osobe sa invaliditetom, ova mera je sveobuhvatnog karaktera. Pored toga, time što je za svoj cilj zacrtala marginalizovane grupe na tržištu rada, mera 1 paketa takođe nastoji da počne da rešava ključne probleme nejednakosti na tržištu rada.

U nedostatku podataka o tržištu rada Agencije za statistiku Kosova, analiza specifičnog uticaja podrške u zapošljavanju u okviru Paketa ekonomskog oporavka, ostaje nepotpuna. Svakako, na osnovu podataka Poreske uprave Kosova, možemo uočiti promenu broja zaposlenih pre i nakon početka primene paketa. Počevši od avgusta 2021. godine, broj registrovanih zaposlenih u PUK-u je počeo postepeno da se povećava, dostižući najveći porast u poslednjem kvartalu 2021. godine, kao periodu kada je primena pod-mere 1.1 Paketa ekonomskog oporavka bila na najvišem nivou. Dakle, pošto u nedostatku podataka ASK-a nije moguće proceniti da li je ova mera uspešla da poveća zaposlenost, možemo primetiti da je uspešla da poveća formalnu zaposlenost, prema podacima PUK-a.

Grafikon 1: Zaposleni registrovani pri Poreskoj upravi Kosova, 2021

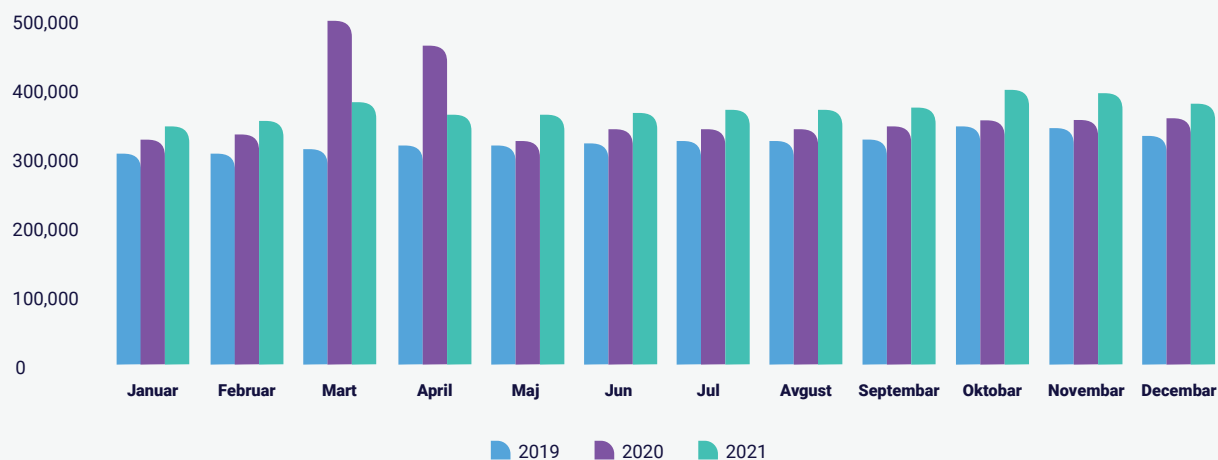

Izvor: Poreska uprava Kosova

Štaviše, podaci iz Penzionog fonda (Trusta) pokazuju da je broj aktivnih uplatilaca penzijskih doprinosa veći za 13.6% tokom drugog kvartala 2021. godine, što predstavlja rast od oko 40,000 formalnih radnih mesta u poređenju sa istim periodom 2020. i 2019. godine.⁴ Da bismo uporedili zaposlenost duž godina, prema podacima PUK-a, primećujemo da je formalna zaposlenost zabeležila veliki porast u martu i aprilu 2020. godine, što odgovara prethodnim merama ekonomskog oporavka, ali istovremeno beleži značajan pad u narednim mesecima. Sa druge strane, povećanje broja zaposlenih u PUK-u za 2021. godinu beleži postepeno povećanje, sve do oktobra 2021. godine, počevši sa blagim padom u narednim mesecima, iako je i dalje iznad nivoa zabeleženih prethodnih godina.

⁴ Svetska banka, Zeleni oporavak, pristupljeno na: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/36402/Greening-the-Recovery.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Grafikon 2 : Zaposleni registrovani u Poreskoj upravi Kosova, 2019-2021.

Izvor: Poreska uprava Kosova

Podaci Poreske uprave Kosova za prvi kvartal 2022. godine pokazuju da je broj zaposlenih za K1 2022. godine bio oko 372,379 zaposlenih.⁵ U poređenju sa K1 2021. godine, ovo predstavlja porast od 4.2%.⁶ Prema podacima Ministarstva finansija, rada i transfera, najveći porast zaposlenosti zabeležen je u sektoru nekretnina, zdravstva i umetnosti, dok je zaposlenost fizičkih lica i onih u javnoj upravi, pretrpela pad.

Juna 2022. godine, sa završetkom primene mera 1.2 i 1.3, ukupan broj korisnika ovih mera još nije obelodanjen i u procesu je provere. S obzirom da je mera 1.3 imala za cilj poboljšanje uloge žena na tržištu rada, važno je ove podatke objaviti kako bi se ocenilo da li je ova mera pozitivno uticala na povećanje učešća i zaposlenosti žena na tržištu rada. Kada je reč o zapošljavanju žena, jednokratna mera isplate 100€ za zaposlene sa zaradom manjom od 1.000€, sa posebnim fokusom na privatni sektor, okarakterisana je kao diskriminatorna prema ženama, s obzirom na nizak nivo zaposlenosti žena i njihovu nedovoljnu zastupljenost na tržištu rada.⁷

⁵ Ministarstvo finansija, rada i transfera, Makroekonomski bilten, K1, 2022, pristupljeno na: <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/8B1D-BC03-763D-46F5-8146-72B643730100.pdf>

⁶ Ibid.

⁷ QIKA reagon ndaj Pakos së Ringjalljes Ekonomike, <https://prointegra.ch/qika-reagon-ndaj-pakos-se-ringjalljes-ekonomike/>

Pod-mera 1.4, koja ima za cilj da garantuje zapošljavanje mladih, počela je sa primenom u cilju unapređenja stručnog obrazovanja, s ciljem smanjenja jaza u veštinama na tržištu rada. U okviru ove mere, počela je primena projekta sa Univerzitetom u Prištini, za pružanje praktičnog rada za dalji razvoj veština studenata. Prema izveštajima, ovaj projekat je bio usmeren na 170 korisnika, ali u nedostatku prijave, samo 63 mladih ljudi sa Univerziteta u Prištini ostvarilo je korist od zagarantovanog zaposlenja. Međutim, ako napravimo paralelu sa ovom merom, Vlada Kosova je, uz podršku Međunarodne organizacije rada (ILO) i drugih međunarodnih partnera, počela sa primenom šeme garancija za mlade. Ministarstvo finansija, rada i transfera obrazovalo je ministarsku komisiju za praćenje primene ove šeme, dok će Ministarstvo kulture, omladine i sporta služiti kao osnovna institucija za realizaciju ove šeme.⁸

Pod-meru 1.5 „Obuka i zapošljavanje u IT“, sa ciljem smanjenja jaza u veštinama na tržištu rada, realizovao je MONTI. Kako je saopšteno iz resornog ministarstva, koristi ove mere ostvarilo je 943 maturanata, vaučerima za obuku iz oblasti IT⁹ dok je MONTI takođe podržao 552 žene i devojke u STEM naukama¹⁰. Međutim, dugoročni uticaj ovih korisnika trebalo bi pratiti u budućnosti, jer u ovoj fazi postoje podaci samo za korisnike ove pod-mere, a ne i koristi ovih mera po njih.

Primena pod-mere 1.6 Podrške zapošljavanju osoba sa invaliditetom, počela je juna 2022. godine a procena primene ove mere zapravo je nemoguća. Dok zvanični podaci za pod-meru 1.7 Šema podrške zanatlijama, nedostaju i zbog toga onemogućavaju praćenje ove mere. U svakom slučaju, primena ovih mera, na bilo kojem nivou, nosi potencijal da proizvede pozitivan ekonomski efekat, posebno kada je reč o smanjenju jaza u veštinama i postizanju uključivosti na tržištu rada.

---

⁸ Primena šeme podrške mladima na Balkanu, pristupljeno na: <https://www.vijecemladih.ba/wp-content/uploads/2022/06/Youth-Guarantee-Deployment-in-the-WB6.pdf>

⁹ Odluka o proglašenju dobitnika maturanata za pohađanje kurseva iz oblasti informacionih tehnologija, poslednji put pristupljeno 27.06, dostupna na <https://spinp.agency/masht/wp-content/uploads/2022/05/vendimi-me-nr-01b-3579-per-perfitusve-te-subvencioneve-te-maturantve-per-ndekjen-e-kurseve-ne-fushen-e-ti.pdf> (pristupljeno juna 2022)

¹⁰ Odluka o objavljivanju revidirane liste korisnika finansijske podrške za studentkinje na polju STEM nauka, dostupna na <https://spinp.agency/masht/wp-content/uploads/2022/05/vendimi-me-nr-01b-3578-te-perfitusve-te-mbeshitetjes-financiare-per-studentet-vajza-gra-ne-fushat-e-stem.pdf> (pristupljeno juna 2022)

Mera 2 - Oživljavanje ekonomije i proizvodnje

Negativan uticaj pandemije KOVIDA-19 po privredu Kosova primećen je sa ekonomskim padom od preko 5% u 2020. Međutim, očekuje se da će dvocifreni oporavak privrede u 2021. godini (oko 10%) prema Centralnoj banci Kosova¹¹, imati pozitivne efekte kako u privredi, tako i u poboljšanju okruženja za poslovanje i povećanju poverenja ulagača.

Za dalju podršku ekonomskom oporavku, sa fokusom na proizvodnji, merom 2 Programa ekonomskog oporavka, predviđeno je 108 miliona evra za podršku privatnom sektoru, sa posebnim fokusom na ulaganja u tehnologiju i inovacije, te proizvodnju i izvoz. Pored toga, s obzirom da je na snazi Zakon o ekonomskom oporavku, koji je usvojen i koji je bio na snazi do kraja 2021. godine, primena ove mere je nešto sporija. Imajući u vidu da se dole navedene mere primenjuju i dalje i da je teško proceniti njihov uticaj.

Mera 2 Oživljavanje ekonomije i proizvodnje predviđa sledeće pod-mere:

1. Subvencionisanje investicionih zajmova - vrednosti od 30 miliona evra
  - Prerađivačka i proizvodna preduzeća će biti podržana ukoliko dobiju kredite za proširenje svojih kapaciteta, subvencionisanjem do 20% glavnice kredita, odnosno 10% glavnice na početku, kako bi se omogućio početni grejs period, kao i još 10% na kraju kredita, ako su ciljevi investicije ispunjeni.
  - Privredni subjekti u vlasništvu žena će takođe biti podržani ako dobiju kredite za povećanje svojih kapaciteta, do 20%, bez obzira na sektor u kojem posluju.
  - Kompanije koje su pretrpele pad prihoda, ali su zadržale broj zaposlenih i kojima je sada potrebna likvidnost da bi se pripremile za nove investicije, moći će da subvencionišu 10% glavnice kredita
2. Podrška privrednim subjektima za pristup finansijama - vrednosti od 43 miliona evra
  - Podrška Kosovskom fondu za kreditno jemstvo, dodavanjem kapitala za još 40 miliona evra, što će omogućiti garanciju od oko 120 miliona evra dodatnih kredita za preduzeća.
  - Takođe, iznosom od još 3 miliona evra će se subvencionisati naknade Fonda, čime će se osloboditi potencijal za još 86 miliona evra garantovanih kredita.
3. Ulaganja u IT i inovacije – vrednosti od 10 miliona evra
  - 7 miliona evra posvećeno je ulaganjima u digitalizaciju i inovacije, podržavajući mala i srednja preduzeća da pređu u digitalno doba.
  - 3 miliona evra biće uloženo u Park za inovacije i obuku u Prizrenu (PIO Prizren) kako bi se stvorio važan centar za razvoj IT sektora. Ove investicije će animirati još 4 miliona evra donacija donatora.

¹¹ Centralna banka Kosova, Makroekonomski pokazatelji, pristupljeno jula 2022: <https://bqk-kos.org/eag/sq/>

4. Podrška izvozu – vrednosti od 10 miliona evra
  - Ova mera će podržati proizvodne i izvozne privredne subjekte, u povećanju kvaliteta i dobijanju potrebnih sertifikata. Pomoć u dizajniranju proizvoda i marketingu takođe će biti deo podrške. Biće podržano i učešće na sajmovima u inostranstvu.
5. Oporavak sela kroz poljoprivredu i agroturizam – vrednosti 10 miliona evra. Podrška poljoprivrednim proizvodima treba da ode dalje od proizvodnje.
  - Ovom merom će se ulagati u stvaranje infrastrukture i preduslova za razvoj agroturizma u našim selima. Isto podrazumeva podršku investicijama, koje će omogućiti pretvaranje seoskih kuća u gostionice, koje mogu primati goste.
6. Oporavak ugostiteljstva i zatvorenih privrednih subjekata - vrednosti od 5 miliona evra
  - Ovom merom biće podržana preduzeća koja su najviše stradala tokom pandemije, a zbog zatvaranja nisu ispunila svoje obaveze prema državnim institucijama i bankama.

Dok se pod-mera 2.1 još uvek nalazi u primeni i nema zvaničnih podataka o stepenu realizacije, budući da je prijavljivanje za kredite koji ispunjavaju uslove za podršku bilo otvoreno do juna 2022. godine. Posledično, sem broja podržanih preduzeća, podaci o primeni ove pod-mere, takođe moraju da predvide mogućnost praćenja ovih investicija, kako bi se procenio stvaran uticaj.

Takođe, pod-mera 2.2 ostaje neprimenjena u celosti, s obzirom da je u vreme usvajanja ove mere, bio na snazi Zakon o ekonomskom oporavku, koji je predviđao i podršku preduzećima za pristup finansijama. Budžet za podršku isplate naknada iz Fonda za kreditna jemstva od 3 miliona evra je izdvojen, ali ostatak pod-mere 2.2 još uvek nije realizovan.

U toku je primena pod-mere 2.3, koja predviđa pružanje podrške za investicije u IT i inovacije. Realizovana je podrška od 3 miliona evra namenjenih za park za inovacije i obuku (PIO) u Prizrenu. PIO je stavljen u funkciju i trenutno u okviru ovog parka posluje sedam inovativnih preduzeća.¹²

Za pod-meru 2.4 „Podrška izvozu“ izdvojeno je oko 7 miliona evra, koji su prema podacima Ministarstva finansija, rada i transfera raspoređeni prema listi korisnika koji su odabrani u okviru projekta „Konkurentnost i spremnost za izvoz“, odnosno „Programa odgovarajućih grantova“.¹³ Pored toga, izvozni sektori su zabeležili značajan porast na Kosovu, u poređenju sa prethodnim godinama. Vrednost kosovskog izvoza u prvom polugodištu 2022. godine, u poređenju sa prvom polovinom 2021. godine, povećana je za oko 30%, sa 322 miliona € u 2021. na 423 miliona € u 2022. godini.¹⁴ u poređenju sa drugom polovinom 2021. godine, izvoz za period januar-jun 2022. godine je za preko 30 miliona € veći nego što je to bio slučaj za period jul-decembar 2022. godine.¹⁵

¹² <https://itp-prizren.com/tenants/>

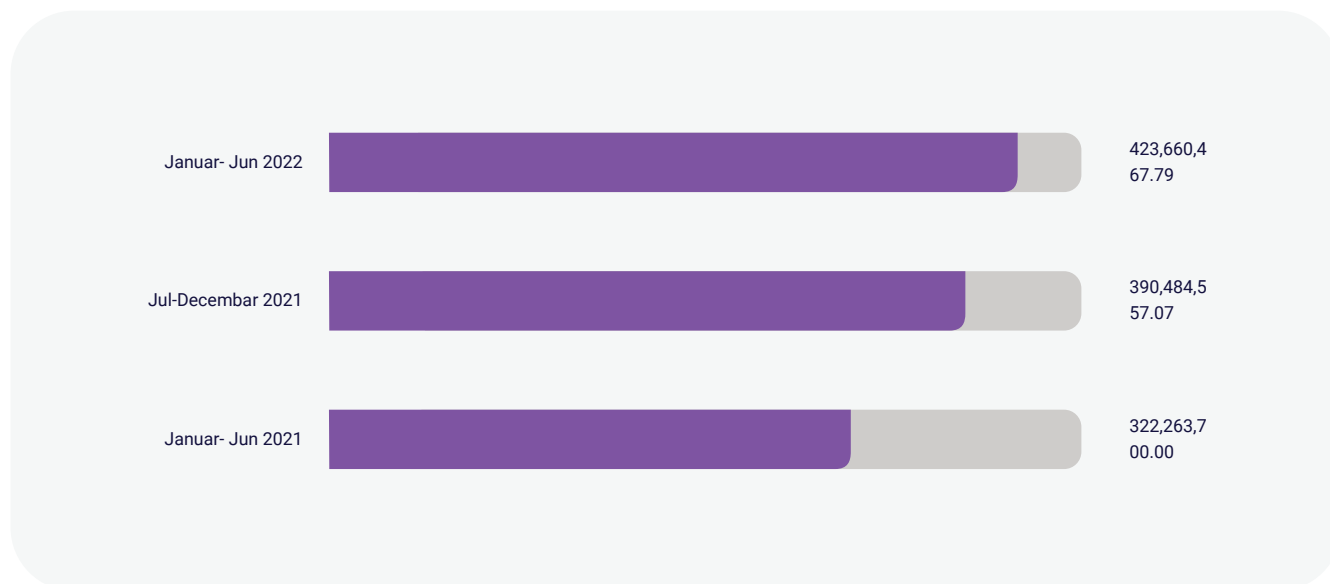
¹³ Odluka o utvrđivanju uslova i kriterijuma za delimično sprovođenje mere 2.4, dostupna na <https://mf.rks.gov.net/desk/inc/mec-dia/64326E76-4375-4241-8FA3-D6C1EB226CE6.pdf>

¹⁴ Carina Kosova, Podaci o spoljnoj trgovini, pristupljeno na <https://dogana.rks.gov.net/per-doganen/statistikat-dhe-arritjet/>

¹⁵ Ibid.

Važno je napomenuti da je povećanje izvoza nastupilo u sektorima sa dodatom vrednošću, u poređenju sa prethodnim periodima, kada su u izvozu Kosova dominirali sektori sa malo ili bez ikakve dodate vrednosti.

Grafikon 3: Vrednost kosovskog izvoza, u šestomesečnim periodima, 2021-2022

Izvor: Carina Kosova, 2022.

Za pod-meru 2.5 Revitalizacija sela kroz poljoprivredu i agroturizam, izdvojeno je 2.5 miliona €¹⁶, ali ova mera još nije stavljena u funkciju.

Pod-mera Oporavak ugostiteljstva i zatvorenih privrednih subjekata, nema podataka o broju korisnika i privrednih subjekata koji posluju u ovom sektoru, za šestomesečni period 2022. godine. Prema ASK-u, tokom prvog kvartala 2022. godine zatvoreno je 46 preduzeća koja su radila u sektoru ugostiteljstva i posluživanja hrane, dok je u ovom sektoru registrovano 279 novih preduzeća.¹⁷ Posledično, profitabilnost i funkcionalnost sektora ostaje pozitivna, s obzirom da je u ovom periodu registrovano više preduzeća nego što je ugašeno.

¹⁶ Odluka 20/50 Vlade Kosova, Službeni list, 23.12.2021, pristupljeno na <https://gzk.rks-gov.net/ActsByCategoryInst.aspx?Index=3&InstID=3&CatID=30>

¹⁷ Nova i preregistrovana preduzeća, pristupljeno na: https://askdata.rks-gov.net/pxweb/sq/ASKdata/ASKdata_Statistical%20business%20register_Statistical%20repertoire/enterprises01.px/

Mera 3 – Podrška porodici

Očekuje se da će socijalni i ljudski uticaj pandemije KOVIDA-19 biti ublažen Paketom ekonomskog oporavka, međutim, pod-mere koje su predložene i realizovane u okviru mere Podrška porodici nisu dovoljne. U cilju suzbijanja nejednakosti produbljenih pandemijom, Vlada je predvidela niz mera čiji je cilj da povećaju socijalnu podršku pruženu socijalno najugroženijim porodicama.

Mera 3 – Podrška porodici, u vrednosti od 50 miliona evra, predviđa sledeće pod-mere:

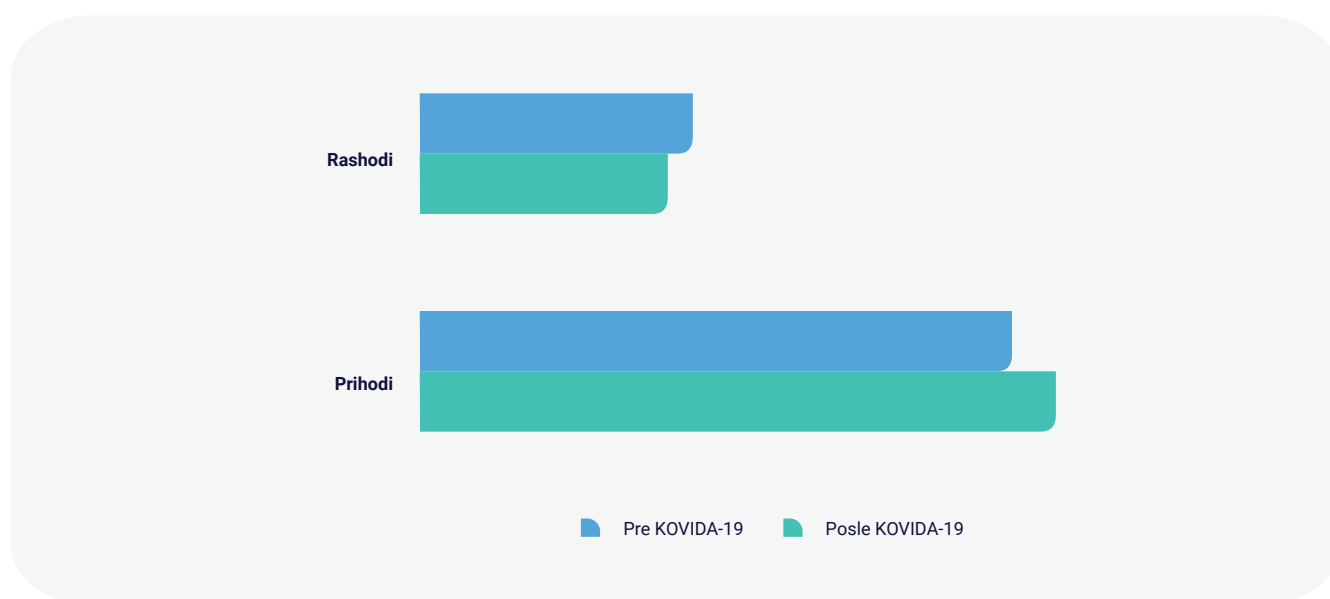
1. Podrška porodicama koje su izgubile glavu porodice - vrednosti od 4 miliona evra
  - Podrška svim porodicama koje su izgubile glavu porodice od KOVIDA-19
2. Podrška penzionerima i porodicama korisnicima socijalne pomoći – vrednosti od 17 miliona evra
  - Dodaci za penzionere će se isplaćivati, tako da nijedan penzioner neće imati penziju ispod 100 evra, a podržaćemo i porodice koje primaju socijalnu pomoć, iznosom koji je za 30% veći od redovnog.
3. Reforma šeme socijalne pomoći – vrednosti od 12 miliona evra
  - Reforma šeme socijalne pomoći, u saradnji sa Svetskom bankom, sa ciljem da se proširi i uključi veći broj socijalno ugroženih porodica. Očekuje se da će ukupna vrednost projekta iznositi oko 47 miliona evra.
4. Vaučeri za nabavku hrane za socijalno ugrožene porodice – vrednosti od 4 miliona evra
  - 6 meseci za redom, u saradnji sa UNDP-em i finansiranjem EU, 7500 socijalno ugroženih porodica će dobiti vaučer za nabavku hrane u vrednosti od 60-70 evra, u zavisnosti od veličine porodice.
  - Podrška će biti proširena na još 3000 porodica iz nevećinskih zajednica, uz podršku IOM-a.
5. Isplata za nezaposlene porodilje – vrednosti od 3 miliona evra
  - U okviru ove šeme, sve žene nakon porođaja koje ne rade, ostvariće podršku u visini minimalne zarade, 6 meseci za redom.
6. Podrška porodičnoj likvidnosti - vrednosti od 10 miliona evra
  - Da bismo se izborili sa porodičnom likvidnošću, subvencionisaćemo potrošačke kredite do 3000 evra.

Pod-mera 3.1, koja predviđa podršku porodicama koje su izgubile glavu porodice zbog pandemije KOVIDA-19, u potpunosti je primenjena i obuhvatila je sve porodice koje su se prijavile kako bi ostvarile koristi od ove mere. Ukupan broj domaćinstava koja su ostvarila koristi od pod-mere 3.1 je 3.396. Međutim, iako je ova mera pružila pomoć socijalno ugroženim porodicama, ona i dalje nije sveobuhvatna, imajući u vidu da ostavlja po strani porodice koje su izgubile druge članove porodice koji su doprinosili porodičnom budžetu, ali nisu nužno bili glava porodice.

Pod-mere 3.2 i 3.5 su pretočene iz privremenih mera u dugoročne. Podrška penzionerima i porodicama obuhvaćenim šemom socijalne pomoći, kako ne bi bila dozvoljena isplata penzija ili socijalne pomoći ispod 100€, primenjene su kao mere i nastavljene su u vidu državnih politika koje će važiti na neodređeno. Tokom maja 2022. godine, prema ASK-u, 25.482 porodice, sa preko 100.000 članova, ostvarile su koristi od šeme socijalne pomoći, dok je 149.794 pojedinaca ostvarilo koristi šeme osnovne staračke penzije. Ovo predstavlja značajan broj građana Kosova.

Uprkos tome, imajući u vidu da je enormna povišica cena sa kojom se suočava kosovska privreda, ovu šemu podrške treba revidirati, kako bi se prilagodila prošlogodišnjoj inflaciji. Generalno, mesečni prihodi kosovskih porodica beleže pad nakon pandemije KOVIDA-19, dok su troškovi porasli, kao što se vidi na grafikonu koji sledi u nastavku.

Grafikon 4: Prihodi i rashodi pre i nakon pandemije KOVIDA-19 za kosovske porodice

Izvor: Centralna banka Kosova, 2022.

Ovi podaci i kontinuirano povećanje cena osnovnih artikala (hrana i bezalkoholna pića) koji na Kosovu čine oko 40% troškova svakog domaćinstva¹⁸, predstavljaju znak uzbune za preispitivanje dugoročnih mera koje su kreirane ovim merama PEO.

Isto tako, podrška nezaposlenim porodiljama smatra se dobrodošlom i uspešnom merom, te se razmatra njeno nastavljavanje, kao takve. Pored ove mere, Vlada je u okviru podrške ženama sa decom započela i realizaciju programa dečijih dodataka. Više od 13.000 žena ostvarilo je koristi od ove mere, do kraja primene hitnih mera pomoći privrednog preporoda. Međutim, osmišljavanje mera podrške ženama mora biti obavljeno pažljivo, kako ne bi poslužilo kao podsticaj za povećanje tereta sa kojima se žene suočavaju kada je reč o staranju o drugim članovima porodice i kako ne bi poslužilo da se ukoreni tradicionalna uloga žene unutar

¹⁸ Agencija za statistiku Kosova, pristupljeno: <https://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-news/rezultatet-e-anketes-mbi-te-ardhurat-dhe-kushtet-e-jeteses-eu-silc-2018>

porodice. Strogo treba pratiti mere podrške nezaposlenim porodiljama, kako ova mera ne bi poslužila kao način da se smanje mogućnosti žena da pristupe tržištu rada, kada su za to zainteresovane.

Pravilna primena pod-mere 3.3 nosi potencijal da ostvari veliki uticaj na poboljšanje socijalnog blagostanja u zemlji. Preispitivanje socijalnih šema treba da osigura da su usmerene na porodice i pojedince koji su najugroženiji, te da ne blokiraju porodice u situacijama siromaštva, već da se pretoče u priliku za poboljšanje blagostanja. Pravilna primena ove mere je neophodna i kao takva može ostvariti dugoročan ekonomski uticaj.

Primena pod-mere 3.4, koja predviđa vaučere za nabavku hrane za socijalno ugrožene porodice, urađena je prema prvobitnom projektu i sprovedena je u saradnji sa nevladinim organizacijama koje pružaju usluge socijalne zaštite.¹⁹ Ovom merom obezbeđena je podrška za potrošnju hrane za socijalno ugrožene porodice, vaučerima u vrednosti do 50€. Pored toga, vaučeri su važili za korišćenje proizvoda proizvedenih na Kosovu, i indirektno su podržali i domaće proizvođače.

Podrškom porodičnoj likvidnosti kroz pod-meru 3.6 subvencionisano je 10% potrošačkih kredita iznosa do 10.000 € za kosovske porodice. Iako je ova mera u principu prikladna za povećanje porodične likvidnosti u nesigurnim vremenima, ona se mora pažljivo pratiti kako bi se sprečile zloupotrebe kreditnih potraživanja, a ne da bi se dodatno povećala inflacija. Do februara 2022. godine, preko 3.000 porodica ostvarilo je koristi od ove mere, a u aprilu 2022. Vlada je odobrila još 7.3 miliona € za ovu meru.²⁰

Kao mera koja ima za cilj povećanje likvidnosti i kontrolisano zaduživanje, u iznosu do 10.000 €, ova mera može imati pozitivan efekat na porodice. Prema CBK-u, prosečan iznos odobrenih kredita za domaćinstva na Kosovu iznosi 5.400 €²¹, što je u granicama predviđenim ovom merom, a sa prosečnim trajanjem od preko 5 godina, što ukazuje na dugoročan uticaj ove preduzete mere.

¹⁹ Javni pozivi za nevladine organizacije i druge subjekte koji pružaju socijalne usluge ugroženim kategorijama društva prehrambenim paketima u [2B4DCDBE-3B9F-49CE-895E-1B1227597DBA.pdf](https://rks.gov.net/2B4DCDBE-3B9F-49CE-895E-1B1227597DBA.pdf) (rks.gov.net)

²⁰ Odluka o izdvajanju budžetskih sredstava za meru 3.6 Vlade br. 10/69 na [Vendim-i-mbledhjes-se-72-te-Qeverise-se-Republikes-se-Kosoves-1.pdf](https://rks.gov.net/Vendim-i-mbledhjes-se-72-te-Qeverise-se-Republikes-se-Kosoves-1.pdf) (rks.gov.net) (pristupljeno juna 2022)

²¹ Centralna banka Kosova, Teret duga domaćinstava na Kosovu, pristupljeno na: https://bqk-kos.org/wp-content/uploads/2022/04/01BQK_NBEF-1.pdf

Mera 4 – Podrška javnosti

Podrška javnom sektoru, posebno zdravstvu i prosveti, od suštinskog je značaja u fazama ekonomskog oporavka. Ovi sektori su bili pod velikim uticajem tokom pandemije KOVIDA-19 i bili su od suštinskog značaja za ekonomski i socijalni oporavak od ove pandemije. Pored podrške javnog sektora, ova mera predviđa da se kroz podršku poboljšaju i javne usluge koje se pružaju na Kosovu.

Mera 4 – Podrška javnosti u vrednosti od 112 miliona evra, predviđa sledeće pod-mere:

1. Podrška zdravstvu - vrednosti od 53 miliona evra
  - Ovom merom predviđena je kupovina vakcina i drugi troškovi vezani za upravljanje pandemijom. Isto tako, izdvajanje sredstava za kupovinu lekova sa esencijalne liste kao i za pokrivanje troškova lekara specijalista.
2. Podrška prosveti - vrednosti od 9 miliona evra
  - Ova mera će upotpuniti prazninu koja je nastala u sopstvenim prihodima javnih univerziteta tokom pandemije, omogućiće nabavku udžbenika za studente i obezbediće stipendije u vrednosti od 1 milion evra za studente koji studiraju nauku, tehnologiju, inženjerstvo i matematiku.
3. Podrška kulturi i sportu - vrednosti od 5 miliona evra
  - Ovom merom predviđena je podrška kulturnim i sportskim projektima.
4. Podrška bezbednosti – vrednosti od 10 miliona evra
  - Za unapređenje KBS-a u modernu vojsku koja omogućava ispunjavanje svoju misiju, biće podržano plaćanje kupovine vojne opreme i alata.
5. Podrška dijaspori – vrednosti od 5 miliona evra
  - Predviđa pokrivanje troškova graničnih polisa za sve članove dijaspore koji dolaze na Kosovo.
6. Podrška javnim preduzećima - vrednosti od 30 miliona evra
  - Ovom merom predviđeno je kreditiranje javnih preduzeća kako bi se omogućila primena plana oporavka.

Pod-mera 4.1, u smislu vakcinacije stanovništva protiv pandemije KOVIDA-19, bila je uspešna, čineći da Kosovo postane zemlja sa najvećim stepenom vakcinacije u regionu. Ovo je omogućilo lakše vraćanje privrede u *novu normalu*, omogućavajući time da ne dođe do njenog zatvaranja. Međutim, stopa vakcinacije stagnirala je padom slučajeva u prvoj polovini 2022. godine. U okviru ove mere, zaposleni u zdravstvu podržani su i dodacima za 3 meseca 2021. godine. Međutim, zdravstveni sektor je ovu meru smatrao nedovoljnom i ukazao je na potrebu da se pristupi trajnoj povišici zarada u ovom sektoru.

Pod-mera 4.2, namenjena STEM sektorima u obrazovanju, je odgovarajuća i prema izveštajima MONTI je krenuo sa njenom primenom, međutim nema zvaničnih podataka o sprovođenju ove mere. Dugoročni uticaj, posebno na tržištu rada, može se analizirati u godinama koje slede.

Pod-mera podrške kulturi i sportu naišla je na probleme tokom primene od strane Ministarstva kulture, omladine i sporta. Vlada Kosova izdvojila je sredstva za realizaciju ove mere, međutim, nepravilnosti koje su prijavljene prilikom prijavljivanje i izbora NVO-a koji će ostvariti koristi od ove mere uslovile su da MKOS vrati procedure.²²

Iako od velikog značaja, pod-mera 4.4 se smatra premalom za ispunjavanje potreba u sektoru bezbednosti na Kosovu. Shodno tome, Vlada je osnovala Bezbednosni fond, za koji je otvoren bankovni račun za traženje podrške od građana Kosova. Ostaje da se ubuduće proceni način korišćenja sredstava dodeljenih i prikupljenih u fondu.

S obzirom na značaj dijasporu u ekonomskom napredovanju zemlje, pod-mera koja podržava dijasporu, kroz ublažavanje finansijskog tereta plaćanja granične polise, smatra se dobrodošlom i njena primena je nastavljena duž 2022. godine. 2022. godine dijaspora se može prijaviti za ovu uslugu putem onlajn platforme.²³ Međutim, poboljšanje uslova putovanja, posebno duga čekanja na granici, glavna su briga dijasporu, koja ih smatra preprekama za svoje posete. Smanjenje finansijskog opterećenja bez smanjenja tereta čekanja, smatra se nedostatkom ove politike.

Vlada Kosova je izdvojila sredstva za sprovođenje pod-mere podrške javnim preduzećima²⁴ međutim, njihova primena nije u potpunosti realizovana. Izuzetno je važno podržati preduzeća u energetskom sektoru kao rezultat globalnih energetskih problema kao posledica rata u Ukrajini. Vlada Kosova je ovoj kompaniji već vratila 20€ prikupljenih na ime dividende od KOSTT-a, pošto je KOSTT ispoljio probleme sa likvidnošću. S druge strane, Trepča ad. i Telekom ad. ostvarili su koristi od ove mere. Kako su ova preduzeća još uvek u funkciji, pod-mera njihove podrške imala je minimalan uticaj.

²² https://www.mkrs-ks.org/?page=1,6,2714#.Ys_H0HZBzEZ

²³ <https://masa4-5.rks-gov.net/>

²⁴ Odluka br. 01/53 Vlade Kosova, Službeni list, 31.12.2021, pristupljeno na: <https://gzk.rks-gov.net/ActsByCategoryInst.aspx?Index=3&InstID=3&CatID=30>

Mera 5 - Ulaganje u infrastrukturu i životnu sredinu

Ovom merom predviđeno je da oko 100 miliona evra bude posvećeno ulaganjima u strateške projekte koji se uglavnom odnose na drumsku i železničku infrastrukturu, kao i ulaganja u zaštitu životne sredine. Kao sektori od vitalnog značaja za Kosovo, neophodna je investicija i realizacija ove mere.

Ulaganja u unapređenje železničke infrastrukture neophodna su za podršku razvoju industrije i pre svega proizvodnje i izvoza.

Sa ekološkog stanovišta, Kosovo treba hitne investicije u zaštitu životne sredine i unapređenje industrije, kako bi se sprečilo narušavanje životne sredine i izbegli problemi životne sredine u budućnosti.

Zaključak

Paketi i mere primenjeni u fazi oporavka nisu preduzeti nakon opsežne javne konsultacije i uglavnom su bili usredsređeni na direktna plaćanja građanima. Predložene mere nisu bile predmet konsultacija sa građanima i postojala je jasna lista očekivanja od svake mere. To je otežalo proces praćenja mera jer nije postojala referentna tačka za upoređivanje napretka sa ostvarenim rezultatima.

Vlada nije imala otvoren pristup prema civilnom društvu i drugim društvenim akterima. S jedne strane, političko telo Vlade objavljivalo je infografike i podatke o izvršenju mera, a s druge strane nije prihvatilo sastanke sa građanskim društvom, dok je pribavljanje informacija bilo izuzetno teško.

Nije bilo pravilnog planiranja mera i nije postojao skup ekonomskih, ekoloških i socijalnih kriterijuma pre osmišljavanja paketa. Paket oporavka nije predviđao ni ekonomske, ekološke i socijalne kriterijume.

Primena značajnog dela mera bila je nepotpuna ili delimična. Mera 5 Paketa oporavka uopšte nije primenjena, a neke od mera su delimično realizovane. Za one koje su realizovane nije bilo procene ili vrednovanja njihovog uticaja na privredu, životnu sredinu i socijalnu zaštitu. Paket oporavka nije uticao na oporavak privrede i nije dotakao glavne uzročnike krize. Paket nije imao transformativni efekat po privredu niti po stil života, kako bi postigao dugoročan efekat.

Preporuke

Za procenu i praćenje uticaja Paketa ekonomskog oporavka, potrebno je prikupiti i objaviti blagovremene podatke. Vlada Kosova, preko Agencije za statistiku Kosova, mora da obezbedi da podaci budu pouzdani i objavljeni blagovremeno.

Inkluzija i dalje ostaje problem na Kosovu. Iako je PEO predvideo neke mere koje poboljšavaju uključivost, nejednakosti ostaju vidljive na različitim nivoima i treba ih rešavati kroz dugoročne politike.

Kako bi se omogućila procena uticaja mere 1, potrebno je objaviti podatke o tržištu rada, i sprovesti pretraživačke studije o korisnicima šema razvoja veština i povećanja zapošljavanja.

Korisnike mere 2 treba pratiti i osigurati da primena ove mere bude u skladu sa projekcijama uticaja ekonomskog poboljšanja privatnog sektora. Poseban fokus treba staviti na primenu podrške izvozu, obezbeđujući da Kosovo zadrži zamajac nastao povećanjem vrednosti izvoza. Podršku obrazovanju i zapošljavanju takođe treba ostvariti dugoročnim politikama za smanjenje jaza u veštinama i odgovoriti na probleme u smislu nedostatka radne snage.

Mera 3, u pod-merama koje su i dalje u primeni, treba da obezbedi uključivost i da umanjí nejednakosti. Mora se obezbediti da mere pretočene u dugoročne politike odgovore na nejednakosti, umesto da ih dalje prodube.

Investicije u infrastrukturu i životnu sredinu moraju biti usmerene ka zelenoj privredi, koja ne narušava životnu sredinu i obezbeđuje integraciju Kosova u globalne infrastrukturne lance vrednosti. Kako bi se intervenisalo na vreme, mora se

B | T | D The Balkan Trust
for Democracy
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

„Ovaj projekat podržava Balkanski fond za demokratiju (BTD), projekat Nemačkog Maršalovog fonda Sjedinjenih Država i američkog naroda, preko Agencije Sjedinjenih Država za međunarodni razvoj (USAID), a sprovodi ga Institut za razvojnu politiku – INDEP. Stavovi i mišljenja izneti u njemu ne odražavaju nužno stavove ili mišljenja BTD, GMF, USAID-a ili Vlade SAD-a.”